

Bị thầy đồ đốt kiện

Phùng Khắc Khoan thời hàn vi, mở một lớp học để sinh nhai. Nhưng bên cạnh nhà ông có một thầy đồ đã dạy học rồi, vì vậy học trò đến học với ông chỉ lèo tèo một hai đứa. Nhiều bận, ông lắng nghe người láng giềng giảng sách thì thấy ông ta giảng nghĩa lung tung, sai sót rất nhiều. Thế mà người ta cứ cho con đến học mới là lạ. Vừa buồn, vừa tức, ông viết mấy câu châm biếm ở trước cửa nhà mình:

Đồ đồ bình trượng ngã
Đệ tử mẫn đường hạ
Úc úc hồ văn tai
Đệ tử bất kiến lai

Mấy câu thơ chế giễu rất ác! Chữ Hán có một số chữ mặt chữ nhìn qua tương tự giống nhau, người học không đến nơi đến chốn thường đọc lầm. Thành ngữ có câu chữ tác ra chữ tộ, chữ ngộ ra chữ quá. Sách Luận ngữ có câu: úc úc hồ văn tai, nghĩa là văn chương rục rở thay. Nhưng cả năm chữ ngày hơi giống mấy chữ: Đồ đồ bình trượng ngã không có nghĩa gì cả. Phùng Khắc Khoan có dụng ý chế giễu rằng: Thầy đồ đọc sách sai mặt chữ thì học trò đến học rất nhiều. Còn thầy giáo đọc đúng thì chẳng thấy có đứa học trò nào đến.

Thầy đồ kia tức giận, làm đơn kiện lên quan. Quan cho đòi cả hai người đến, bắt làm thơ để thử tài. Đầu đề bài thơ là: Con trai (chữ Hán là bạng). Phùng Khắc Khoan viết ngay một bài thơ thất ngôn bát cú chữ Hán. Ông đồ chỉ làm có bốn câu thơ chữ Nôm:

Hùm hụp nền bằng bàn tay doạng
Hỏi nó cái chi? Ấy cái bạng
Vô làm nghiên chấp sử chấp kinh
Ruột nấu cháo bổ tâm bổ tạng

Ông Phùng chắc mẩm thắng cuộc. Nào ngờ quan huyện xem xong hai bài thơ, lại phán:

- Sao anh lại dám sánh với bậc già cả được?

Rồi quan ra lệnh cho cụ đồ cứ được phép mở trường, học sinh của ông Phùng cũng cho về học với cụ đồ.

Kiện tụng xong xuôi, Phùng Khắc Khoan bức chí ra về. Bỗng thấy người nhà quan huyện chạy lên gọi. Quan huyện gọi ông vào phòng riêng bảo ông:

- Tiên sinh có biết loài sư tử không? Nó vồ được cả con hùm con beo, nhưng khi vồ con thỏ mà cũng dốc sức thì nó dại. Tiên sinh nên nghĩ đến việc lớn hơn, há cần giành giật bọn trẻ con với người già như vậy.

Quan huyện còn lấy tiền ra biếu Phùng Khắc Khoan, giúp ông qua cơn túng quẫn, Phùng Khắc Khoan cảm động và tình ngộ. Ông sắp xếp hành trang, tìm đường vào Thanh Hóa giúp nhà Lê.